

Bernadeta Botwina

Uniwersytet Rzeszowski

e-mail: bernadeta.botwina@gmail.com

Formy nowoczesnej komunikacji w życiu młodych ludzi – szanse czy zagrożenia?

STRESZCZENIE

W dzisiejszym społeczeństwie media techniczne podtrzymują kontakty między ludźmi, są to głównie kontakty interface-to-interface zamiast kontaktu face-to-face. Zwłaszcza młodzi ludzie chętnie korzystają z nowoczesnych technologii komunikacyjnych, jest to ich naturalne środowisko i nieodłączny element codziennego życia. W związku z tym powstają nowe zjawiska społeczne typu phubbing, fonoholizm i inne patologiczne formy komunikowania się. Nowoczesne formy komunikowania się są nieodłącznym elementem naszego życia, umożliwiają szybką komunikację nawet na drugim końcu świata oraz z dużą ilością osób w tym samym czasie, jednak z drugiej strony prowadzą do e-uzależnień i zaburzenia kontaktów społecznych.

Słowa kluczowe: nowoczesne technologie komunikacyjne, phubbing, fonoholizm, e-uzależnienia.

Wprowadzenie

W dzisiejszym społeczeństwie media techniczne podtrzymują zapośredniczone kontakty między ludźmi, kontakt face-to-face został zastąpiony kontaktem interface-to-interface. Media są obecnie głównym ogniwem współczesnego przemysłu kulturalnego, kształtują rzeczywistość, a jednocześnie stoją na straży porządku społecznego. Obecnie w świecie dominują sztuczne środki wyrażania przekazów, które tworzą wirtualną rzeczywistość człowieka. Jednym z podstawowych zarzutów pod adresem mediów elektronicznych jest to, że komunikaty przesyłane drogą internetową lub telefoniczną są niepełne. Brakuje niewerbalnych sygnałów komunikatu, takich jak mimika, gesty, postawy ciała, a podczas używania komunikatorów tekstowych również produkcji wypowiedzi. Wszystkie te czynniki wpływają negatywnie na budowanie społecznej interakcji¹. Młode pokolenie to przedstawiciele gatunku *Homo mobilis*. Czas i przestrzeń tracą swoje znaczenie, gdyż człowiek mobilny może w jednej chwili wykonywać wiele czynności i w różnych miejscach. W rezultacie przestrzeń upływnia się, staje się przestrzenią przepływów, którą rządzi

¹ M. Sitarczyk, *Rodzina w mediach. Media w rodzinie*, Difin, Warszawa 2013, s. 25–28.

sieć². Telefon komórkowy zmienia sposób, w jaki komunikujemy się ze sobą. Nie dzwoniemy już do konkretnego punktu geograficznego, ale do konkretnej osoby, bez względu na czas i lokalizację. Fakt ten zmienił sposób, w jaki nastolatki wchodzi w interakcję z rodzicami i z rówieśnikami, oraz zmienił dynamikę sieci społecznych i rozwój spójności społecznej. Młodzi ludzie używają komórki do umawiania się na spotkania, do śledzenia własnej sieci społecznej lub poczynań celebrytów. Telefon to także niezbędny gadżet służący zabijaniu nudy dzięki różnorodnym aplikacjom, takim jak chociażby radio, odtwarzacz MP3, kamera, aparat. Ponadto telefon komórkowy od początku był symbolem statusu. Badania socjologiczne i psychologiczne dowodzą, że komórka jest artefaktem kulturowym o ważnych cechach autoprezentacyjnych i kulturowych. Jest to urządzenie, które stało się jednym z wymiarów konstruowania własnej tożsamości³.

Wzrost znaczenia roli nowoczesnych technologii komunikacyjnych

Większość postmodernistycznych koncepcji roli nowych technologii medialnych opiera się na założeniu, że czynnikami determinującymi strukturę i doświadczenia codziennego życia są obecnie nie tyle produkcja i praca, co konsumpcja i zabawa. Kultura konsumpcyjna jest w tej chwili dominującą, o ile nie jedyną sferą kultury⁴. Konsumpcyjne podejście do życia jest kreowane głównie przez środki masowego przekazu i hipermedia, które wpływają negatywnie na młode pokolenie, tworząc fałszywą rzeczywistość, utrwalając konsumpcyjny styl życia i pogłębiając proces dekulturacji. Multimedialny świat masowej konsumpcji kulturalnej porównywany jest do świata zbiorowej halucynacji. Do środków masowego przekazu można zaliczyć telewizję, radio, prasę, Internet, niektórzy włączają w to komputer, gry komputerowe i telefony komórkowe. Pojęcie „mass media” powstało w latach czterdziestych XX wieku w Stanach Zjednoczonych. Nowe media można interpretować jako techniczny odpowiednik myśli ponowoczesnej. Wśród wspólnych cech nowych mediów i ponowoczesności wymienia się prędkość, elastyczność i cyfrowość. Media nie tylko wpływają na nasz sposób doświadczania i widzenia rzeczywistości, ale jednocześnie są produktami świata, w którym żyjemy. Koncepcja informacji jako głównego towaru w gospodarce postindustrialnej zakorzeniła się w nauce w połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Istotna rola komputeryzacji i komunikowania sieciowego stała się oczywistością⁵.

Wszechobecność mediów wpływa cały czas na jednostki i społeczności, doprowadza do powstania zmian w sferze intelektualnej, emocjonalnej i społecznej. W dzisiejszych czasach poważnymi zagrożeniami, prócz alkoholizmu i narkotyków, są uzależnienia od komputera, Internetu i telefonu komórkowego. Nadmierne korzystanie z mass mediów powoduje różne negatywne zachowania, takie jak: zaniedbywanie podstawowych obowiązków w domu, szkole czy pracy, powtarzanie pewnych zachowań w sytuacjach, gdy jest to niebezpieczne, powtarzające się konflikty z prawem wynikające z wykonywania pewnych czynności, kontynuowanie wykonywania czynności, pomimo zaburzeń w funkcjonowaniu społecznym i w stosunkach międzyludzkich. Uzależnieniem od Internetu jako pierwszy zajął się amerykański

² R. Ling, J. Donner, *Komórka. Komunikacja mobilna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 13.

³ Ibidem, s. 31, 128.

⁴ M. Lister, J. Dovey, S. Giddings, I. Grant, K. Kelly, *Nowe media. Wprowadzenie*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2009, s. 374.

⁵ Ibidem, s. 165–168.

psychiatra Ivan Goldberg w 1995 roku. Według niego możliwymi kryteriami uzależnienia od Internetu są: fantazje i sny o Internecie, ograniczenie lub porzucenie w całości dotychczasowych aktywności w sferze zawodowej, osobistej lub społecznej⁶. Obecnie prawie każdy młody człowiek jest w posiadaniu różnorodnego sprzętu elektronicznego, który ułatwia życie, ale też prowadzi do uzależnień. Już od najmłodszych lat dziecko używa telefonu komórkowego, pisząc SMS-y i tym samym zubożając swoje słownictwo, co powoduje problemy z akcentowaniem i wymową. Ponadto młodzież korzystająca nadmiernie z mediów elektronicznych jest często przemęczona i zaniedbuje swoje obowiązki szkolne i domowe. Sam komputer osobisty pod wieloma względami stanowi przykład medialnej technologii konsumpcyjnej, czyli technologii dystrybucji, konsumpcji i produkcji jednocześnie⁷.

Psycholodzy uważają, że bezpieczna dawka korzystania z komputera w wieku dorastania to jedna godzina dziennie. Uzależnienie od Internetu to zjawisko, które doprowadza do dezorganizacji codziennego życia, powodując negatywne skutki psychologiczne i społeczne, takie jak lęk, niepokój, stany depresyjne, rozdrażnienie, brak czasu dla najbliższych, zaniedbywanie nauki w szkole, wycofywanie się z życia towarzyskiego i konflikty z otoczeniem. Oprócz tego są jeszcze konsekwencje zdrowotne, takie jak zaburzenia wzroku, trwałe wady kręgosłupa, anemia, zwiotczenie mięśni⁸.

Rewolucję informacyjną charakteryzuje dynamiczne i niemożliwe do kontrolowania rozszerzenie się infosfery w postaci znaków, symboli, obrazów, słów i dźwięków. Wszystko to stanowi specyficzne źródło zagrożeń rozwojowych, szczególnie istotnych w przypadku młodego pokolenia. Wielu autorów stawia tezę o zatruciu informacyjnym, wynikającym z braku możliwości porządkowania i rozumienia przekazów medialnych. Mass media stanowią tak zwane dzikie środki edukacji w odniesieniu do młodego pokolenia. Media stanowią dla młodzieży anonimowy autorytet⁹.

Telefon komórkowy to nieodłączny symbol młodego pokolenia. Urządzenie to jest używane przez młodych ludzi nie tylko do komunikacji, ale także do rozrywki w postaci słuchania muzyki, robienia zdjęć i sprawdzania konta na portalu społecznościowym. Młodzież nie wyobraża sobie życia bez telefonu i twierdzi, że wszyscy obecnie go używają¹⁰. Uzależnienie od telefonu komórkowego jest stosunkowo nową formą wśród uzależnień. Dzieci i młodzież to te grupy, które są najbardziej zagrożone, ponieważ używają telefonu w znacznie większym stopniu niż dorośli i popadają w nałogi. Badania wskazują, iż młodzież jest świadoma uzależnienia się od komórki. Według nich o uzależnieniu mogą świadczyć następujące przejawy: niemożność życia bez telefonu, ciągłe wysyłanie SMS-ów, częste używanie telefonu, ciągłe korzystanie z komórki – niezależnie od miejsca i czasu, nierozstawanie się z nim „na krok”, noszenie telefonu przy sobie i ciągłe spoglądanie na niego, wykonywanie wszystkich czynności z telefonem w rękę, ciągłe patrzenie na telefon, niedostrzeganie tego, co dzieje się wokół¹¹.

⁶ M. Sitarczyk, op. cit., s. 124–128.

⁷ M. Lister, J. Dovey, S. Giddings, I. Grant, K. Kelly, op. cit., s. 55.

⁸ M. Sitarczyk, op. cit., s. 130–133.

⁹ E. Wysocka, *Zagrożenia społeczno-kulturowe dla rozwoju młodego pokolenia* [w:] *Dzieci i młodzież w niegościnnym świecie. Zagrożenia rozwojowe i społeczne*, red. E. Wysocka, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2012, s. 107–108.

¹⁰ A. K. Ładyżyński, *Komórka w plecaku, czyli o wpływie technologii na młodych* [w:] *„Dzisiejsze czasy” – edukacja wobec przemian w kulturze współczesnej*, red. W. Jakubowski, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006, s. 247–248.

¹¹ A. Belcer, A. Wojnarowska, *Fonoholizm – nowe uzależnienie młodzieży* [w:] *Patologie i uzależnienia (wybrane problemy teorii i praktyki)*, Warszawa 2014, s. 45.

Skutki nowoczesnych technologii komunikacyjnych – dotychczasowe badania wśród dzieci i młodzieży

W 2012 roku prowadzone były badania młodzieży w wieku 14–17 lat na temat nadużywania Internetu w Polsce i Europie. Badanie wykazało, że odsetek osób korzystających z Internetu w sposób dysfunkcyjny jest najwyższy w Hiszpanii, Rumunii oraz Polsce, natomiast najniższy w Niemczech i Islandii. Dysfunkcyjne korzystanie z Internetu częściej wykazują chłopcy, starsze nastolatki i ci, których rodzice mają wykształcenie podstawowe. Osoby korzystające z Internetu w sposób dysfunkcyjny cierpią częściej na zaburzenia psychospołeczne¹². Według badań prowadzonych przez CBOS w 2013 roku użytkownicy Internetu nadal byli bardziej liczni wśród mieszkańców miast niż wsi, przy czym relatywnie najwięcej było ich w dużych aglomeracjach. Na podstawie badań z ostatnich lat można powiedzieć, że różnice w tym wymiarze między obszarami wiejskimi a miastami stopniowo się zacierają, ponieważ przybywa internautów wśród mieszkańców wsi. Wyraźnie częściej są to internauci najmłodsi (80%). W ostatnim czasie blogi czytała niemal jedna trzecia korzystających z Internetu (30%), ponad połowa internautów (55%) – tj. jedna trzecia ogółu badanych (33%) – korzystała z komunikatora tekstowego będącego odrębnym programem lub częścią jakiejś strony. Wzrost wskazań w stosunku do dwóch poprzednich lat może wynikać z uzupełnienia pytania o czaty, będące integralną częścią portali społecznościowych, które „odebrały” jakąś część użytkowników tradycyjnym komunikatorom. Rozmowy telefoniczne przez Internet prowadzi jedna trzecia jego użytkowników (33%), czyli jedna piąta ogółu ankietowanych (20%). Prawie jedna trzecia internautów (32%) dokonywała w ostatnim miesiącu wpisów na forach, stronach portali społecznościowych. Pewien wzrost odsetka osób deklarujących taką aktywność może wynikać stąd, że pytanie zostało poszerzone o wypowiedzi i komentarze w ramach portali społecznościowych. Stosunkowo mniej popularne na tle innych form aktywności jest uczestnictwo w grach sieciowych. Deklaruje je jedna piąta korzystających z Internetu (20%), a więc nieco więcej niż w ostatnich dwóch latach. Niemal wszystkie rodzaje aktywności związanych z komunikacją z innymi użytkownikami, z wyjątkiem rozmów telefonicznych, są wyraźnie częściej deklarowane przez młodszych internautów, zwłaszcza tych, którzy mają od 18 do 24 lat. Niektórych form aktywności, takich jak gry sieciowe, starsi internauci (w wieku 55 lat i więcej) niemal wcale nie podejmują. Ponadto graniu w sieci, jak można zauważyć, znacznie częściej zajmuje mężczyzn niż kobiety (27% wobec 13%). Zawarcie znajomości online deklaruje co czwarty internauta (23%), czyli 14% ogółu respondentów. Z osobą poznaną w sieci spotkał się osobiście co szósty użytkownik Internetu (16%, czyli 9% ogółu badanych) Funkcjonalność portali społecznościowych wykracza poza aspekty wyłącznie towarzyskie. Są one platformą informacyjną, tworzenia i odbioru treści – pewnego rodzaju autonomiczną i samowystarczającą siecią. Ich popularność w Polsce utrzymuje się od kilku lat na mniej więcej stałym poziomie. W roku, w którym było prowadzone badanie, posiadanie konta w przynajmniej jednym portalu społecznościowym deklarowało sześciu na dziesięciu internautów (60%), czyli ponad jedna trzecia ogółu Polaków (36%). Można dodać, że w ciągu miesiąca poprzedzającego sondaż korzystało z nich trzy czwarte zarejestrowanych osób (77%). Od ubiegłego roku

¹² K. Makaruk, S. Wójcik, *Eu NET ADB – Badanie nadużywania Internetu przez młodzież w Polsce i Europie*, Fundacja Dzieci Niczyje, Warszawa 2012, s. 3–5.

zwiększyła się grupa internautów wykorzystujących portale społecznościowe do odbioru różnego rodzaju treści: słuchania muzyki, oglądania filmów lub zdjęć, czytania tekstów (z 33% do 39%). Nie zmienił się natomiast znacząco odsetek tych, którzy zamieszczają w nich tego typu materiały (24%). Ponad jedna czwarta internautów (27%) traktuje portale jako platformę dyskusyjną. W przypadku wszystkich trzech rodzajów aktywności bardzo wyraźnie wyróżniają się *in plus* najmłodszy użytkownicy. Jak wynika z deklaracji, w przyszłym roku z Internetu będzie korzystać dwie trzecie Polaków (66%), natomiast jedna trzecia pozostanie poza siecią (32%). Prawie połowa badanych (48%) twierdzi, że dzięki nowym technologiom świat staje się lepszy, natomiast przeciwnego zdania jest co siódmy respondent (14%). Jedna trzecia (34%) uważa, że rozwój technologii – takich jak Internet, telefonia komórkowa – nie wywiera określonego w ten sposób wpływu na świat. Internauci nieco częściej niż pozostali mówią o pozytywnych aspektach nowych technologii (51% wobec 42%), rzadziej zaś odnoszą się do nich krytycznie (12% wobec 17%)¹³.

W 2016 roku opublikowano raport z badań, które dotyczyły zjawiska fonoholizmu w Polsce. Raport opublikowano na podstawie badań przeprowadzonych wśród 3471 nauczycieli i 22 086 osób między 12. a 18. rokiem życia oraz badań jakościowych z lat 2015–2016. Badania wykazały, że ponad jedna trzecia badanej młodzieży nie wyobraża sobie codziennego życia bez telefonu. Korzystanie z cyfrowych narzędzi komunikacji jest na stałe wpisane w codzienne funkcjonowanie osób młodych. Dzieci zaczynają systematycznie używać telefonu w wieku 10 lat, a w dużych aglomeracjach miejskich wiek inicjacji to 7–8 lat. Ponad 70% badanych jest świadoma, że od nowoczesnych technologii można się uzależnić i ponad 70% przyznaje, że zna taką osobę. 20% ankietowanych przyznaje się do uzależnienia. Problem e-uzależnień zauważają nauczyciele i rodzice, niektórzy rodzice wskazują na własne uzależnienie. Badana młodzież dostrzega u siebie symptomy uzależnienia od urządzeń cyfrowych dotyczące emocji, zachowań i przekonań. Część młodzieży wskazuje również na takie skutki jak: przemęczenie, obniżony nastrój, niewywiązywanie się z własnych obowiązków, drżenie rąk i agresja związana z niemożnością skorzystania z urządzenia i Internetu. Z raportu wynika również, że młodzież korzysta z urządzeń mobilnych częściej niż spotyka się ze znajomymi lub realizuje pasje lub hobby. Młodzież uważa, że nieustanne korzystanie z telefonu to znak czasu, a posiadanie tego urządzenia jest dla nich po prostu koniecznością¹⁴.

Media telekomunikacyjne używane przez młodych ludzi stanowią nieproblematiczny i przezroczysty element ich świata. Znaczenie tych urządzeń i ich rola staje się kontrowersją i przedmiotem sporów dla rodziców i nauczycieli. Dla młodego pokolenia teleobecność i tele-dostępność są oczywiste jako podstawowe wymiary egzystencji. Oznacza to z kolei, że dla młodego pokolenia bardzo ważne staje się ciało. Współczesne urządzenia telekomunikacyjne nie tylko wymuszają na jednostce stan czuwania i sugerują, że jest ona w stanie nieustannej ekspozycji, ale stają się naturalnym przedłużeniem naszego ciała, jego integralną częścią. Nowe technologie informacyjne oznaczają szybszy dostęp do informacji, przyspieszenie komunikacji społecznej, przekształcenie czasu i zanik przestrzeni. Gdy jednak przeanalizujemy zastosowanie tych technologii z perspektywy indywidualnego użytkownika, okazuje się, że służą one do suplementowania różnego rodzaju deficytów, jakie pojawiły się wraz

¹³ Komunikat z badań „Internauci 2013”, Warszawa, czerwiec 2013, s. 4–18.

¹⁴ M. Dębski, *Szczegółowa charakterystyka zjawiska fonoholizmu w Polsce. Raport z badań*, Fundacja Dbam o Mój Z@sięg, Gdynia 2016 s. 27–32.

z nastaniem zindywidualizowanego społeczeństwa ponowoczesnego. Brak jest na przykład jednoznacznych skal wartości, co ma związek z rozpadem zintegrowanych środowisk społecznych. Młodzi ludzie szukają w sieci stabilnego tła społecznego dla własnych osiągnięć lub zwracają się o pomoc i radę do ludzi, którzy mają ten sam problem, na przykład na portalach społecznościowych¹⁵.

Zjawiskiem społecznym, które wiąże się nadużywaniem nowoczesnych technologii komunikacyjnych, jest phubbing. Nazwa powstała z połączenia dwóch angielskich słów *phone* – telefon i *snub* – ignorować. Pojęcie to oznacza ignorowanie kogoś w towarzystwie, w sytuacjach społecznych z powodu bawienia się swoim telefonem lub innym urządzeniem mobilnym¹⁶. Pojęcie powstało w Australii w 2012 roku, zostało zapoczątkowane przez firmę McCann Melbourne, w której obywatelskie grupy zaczęły promować tzw. uprzejme korzystanie z urządzeń mobilnych. Rok od kampanii „stop phubbing” zauważono pozytywne rezultaty, wielu ludzi zaczęło zwracać uwagę, jak używają swoich urządzeń i jak promować ludzkie interakcje w miejscach publicznych¹⁷.

W listopadzie 2015 roku zostały przeprowadzone badania w jednym z rzeszowskich liceów. Przebadano 134 uczniów pod kątem zagrożenia phubbingiem. Badanie przeprowadzono na podstawie kwestionariusza J. M. Robertsa oraz M. Davida. Badani mieli zaznaczyć, z którymi z spośród 9 stwierdzeń zgadzają się. Badanie wykazało, że wśród badanej młodzieży istnieje wysokie ryzyko phubbingu. Większość badanych uzyskała wysoką liczbę punktów świadcząca o tym, że zagrożeni są phubbingiem lub zachowanie to już u nich występuje¹⁸.

Nowe media odgrywają istotną rolę również w szkole, niekoniecznie w czasie lekcji. Na poziomie instytucjonalnym mediatyzację szkoły wyznaczają takie zjawiska jak lekcje informatyki, pracownie komputerowe, tablice interaktywne. Poza tym istnieje rozległa sfera zróżnicowanych praktyk realizowanych indywidualnie lub grupowo, w porozumieniu z nauczycielami lub poza ich wiedzą, a nawet przy ich zdecydowanym sprzeciwie. Uczniowie wykorzystują telefony w czasie lekcji do ściągania informacji, na przykład w czasie sprawdzianu, lub przesyłają sobie informacje i odpowiedzi między sobą. Często telefon jest wykorzystywany jako odtwarzacz muzyki lub filmów dla znudzonych lekcją. Niekiedy młodzież robi też pozytywny użytek z mediów, jak na przykład korzystanie z audiobooków, wyszukiwanie informacji potrzebnych do odrabiania lekcji. Korzystanie z aplikacji internetowych ułatwia też wzajemną pomoc i współpracę. Młodzież często spotyka się poprzez Skype’a, aby wspólnie się uczyć czy rozwiązać problem. Nowe technologie są również istotne z perspektywy funkcjonowania autorytetu szkoły. Młodzi ludzie wprawdzie wyrażają potrzebę obcowania z nauczycielem posiadającym rozległą wiedzę z nauczanego przedmiotu, wtedy można polegać na jego wiedzy – jednak nie bezkrytycznie. Nauczyciele z kolei przyznają się, że czują wzmożoną presję w sytuacji, gdy uczniowie jeszcze w trakcie lekcji potrafią przez komórkę zweryfikować poprawność przekazywanych im treści. Sytuacja bywa szczególnie irytująca dla nauczycieli starszych stażem, którzy są wprawdzie przyzwyczajeni do osobników lubiących punktować pomyłki lub braki nauczyciela, dziś jednak, z Internetem

¹⁵ M. Filiciak, M. Danielewicz, M. Halawa, P. Mazurek, A. Nowotny, *Młodzi i media. Nowe media a uczestnictwo w kulturze*, Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej, Warszawa 2010, s. 29–35, 68.

¹⁶ www.oxforddictionaries.com, dostęp: 9.02.2018 r.

¹⁷ www.techopedia.com, dostęp: 9.02.2018 r.

¹⁸ M. Gadamska, *Phubbing wśród młodzieży licealnej* [w:] *Uzależnienia wśród dzieci i młodzieży*, red. W. Walc, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2016, s. 69–74.

w telefonie, każdy staje się potencjalnym „mądralą”. Obsadzanie nauczyciela w roli nieomylnego eksperta dysponującego rozległą wiedzą w przedmiocie rodzi napięcia odczuwane zarówno po stronie uczniów, jak i nauczycieli. Pozycja nauczyciela jako tego, który wskazuje uczniom treści, z którymi trzeba się zapoznać, uległa erozji. W warunkach gdy i uczeń, i nauczyciel mają dostęp do nieprzebranych zasobów informacji, dziś o wiele łatwiej o sytuację, w której także nauczyciel dowiaduje się od uczniów o nieznanym sobie faktach, poznaje nowe źródła wiedzy czy umiejętności. Korzystanie z nowych mediów w procesie nauki i nauczania wzmacnia partnerskość w kontaktach. W ramach bardziej partnerskich kontaktów adekwatniejszą rolą dla nauczyciela wydaje się rola kompetentnej osoby, która jest zainteresowana daną tematyką, uczy się cały czas i potrafi ocenić przydatność rozmaitych źródeł. Rola nauczyciela jako osoby posiadającej rozległą wiedzę przedmiotową, którą może przekazać uczniom, a następnie zwrócić egzekwować jej znajomość, staje się coraz trudniejsza w realizacji. Ten „demokratyzujący” trend jest wzmacniany wszędzie tam, gdzie nowe media uczestniczą w nawiązywaniu, podtrzymywaniu i zarządzaniu relacjami. Trudno wprawdzie wyobrazić sobie, aby szkoła mogła funkcjonować poza modelem hierarchicznym, nie można jednak ignorować faktu, że zmieniają się warunki, w jakich model ten funkcjonuje: granica publiczne–prywatne ulega rozmyciu, intensyfikuje się nieformalna komunikacja uczniów i nauczycieli. Do szkoły wkracza nowy model wiedzy, postrzegany przeważnie jako antagonistyczny względem modelu praktykowanego przez tę instytucję¹⁹.

Jan Galarowicz pisze, że życie człowieka współczesnego toczy się w dwóch światach: realnym i wirtualno-medialnym. Ten drugi świat zajmuje obecnie coraz więcej miejsca. Sfera medialno-wirtualna i rzeczywistość mieszają się ze sobą. Jesteśmy świadkami narodzin nowego człowieka realno-medialno-wirtualnego²⁰.

Wyniki badań własnych

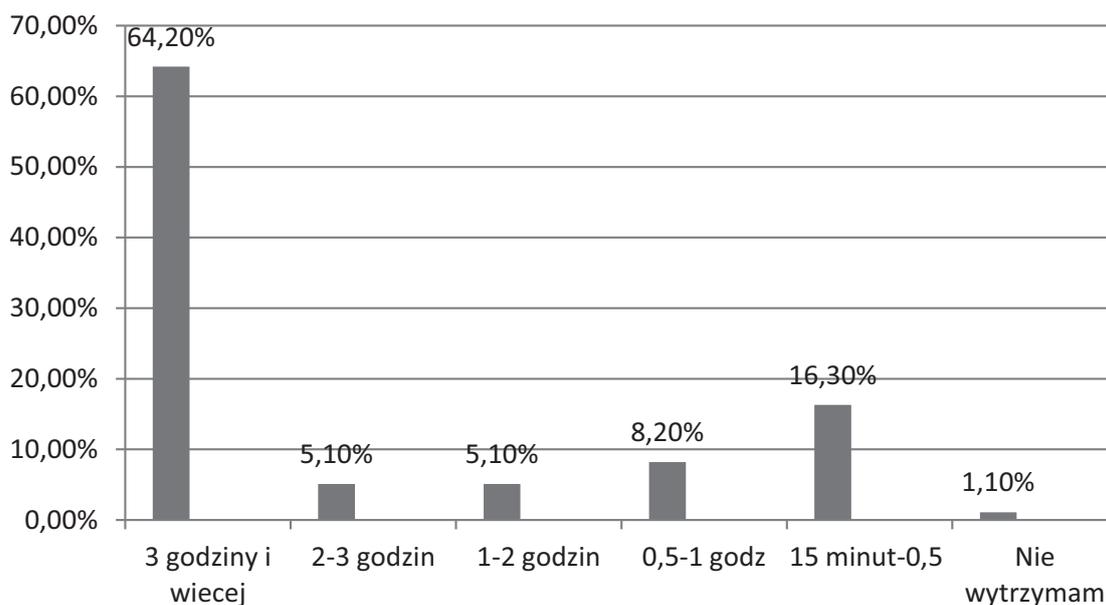
Przedmiotem moich badań było przeanalizowanie, czy formy nowoczesnej komunikacji stosowane przez młodzież przynoszą korzyści, czy też stwarzają zagrożenia. W związku z faktem, że telefon komórkowy jest nieodłącznym elementem życia każdego młodego człowieka, chciałam sprawdzić, w jakim stopniu młodzi ludzie są uzależnieni od tego urządzenia oraz czy stosują phubbing. Komunikacja w sieci wiąże się niejednokrotnie z cyberprzemocą, dlatego też jednym z aspektów badania było sprawdzenie, czy młodzi ludzie stosują przemoc w Internecie oraz czy doświadczają tego zjawiska. W związku z charakterem poszukiwań badawczych badania empiryczne miały formę badań sondażowych. Narzędziem badawczym była ankieta.

Badania zostały przeprowadzone wśród młodzieży szkoły średniej na Podkarpaciu w małym miasteczku, które jest siedzibą gminy miejsko-wiejskiej. Szkoła jest mała, liczy 154 uczniów w roku szkolnym 2017/18, z czego zostało przeankietowanych 98. Większość stanowili uczniowie technikum o profilach: logistycznym, mechanicznym i żywieniowym oraz jedna klasa liceum. Młodzież ta zamieszkuje w przeważającej części (84%) obszary wiejskie w otoczeniu miasteczka, gdzie znajduje się szkoła. 67% badanych stanowiły kobiety.

¹⁹ M. Filiciak, M. Danielewicz, M. Halawa, P. Mazurek, A. Nowotny, op. cit., s. 115–125.

²⁰ J. Galarowicz, *Powrót do wartości*, Petrus, Kraków 2011, s. 38.

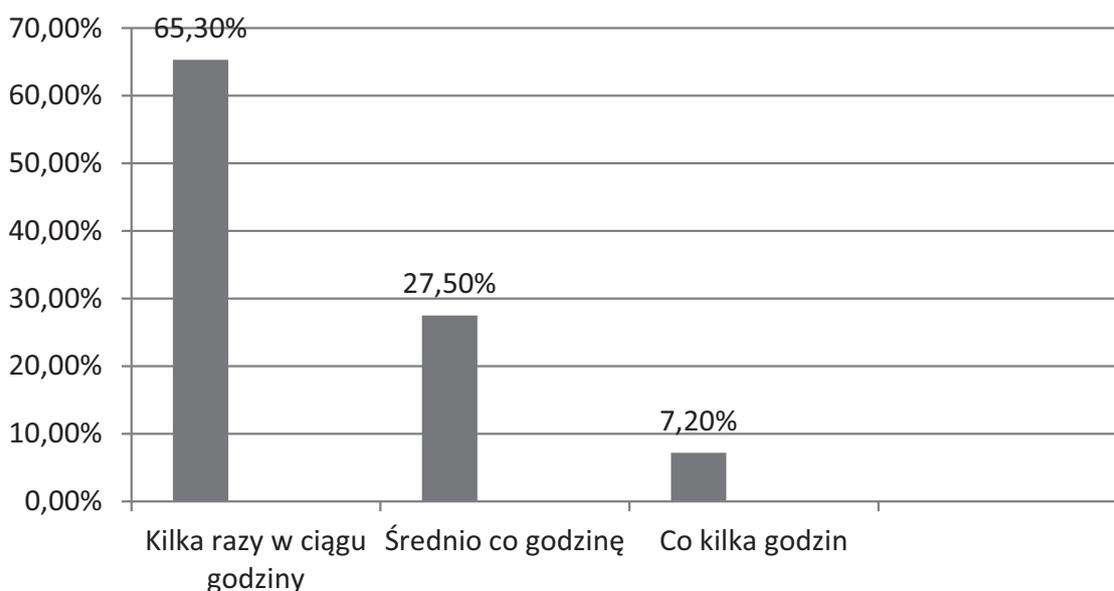
Częstotliwość używania telefonu przez młodzież

Ryc. 1. Deklaracje młodzieży dotyczące maksymalnego czasu bez konieczności używania telefonu
Źródło: opracowanie własne.

Ponad 60% badanej młodzieży deklaruje, że wytrzymałaby bez telefonu ponad trzy godziny. Pomimo że była to najpopularniejsza odpowiedź, kolejne pytania dowodzą, że jest to odpowiedź czysto teoretyczna. Jak wskazują dalsze odpowiedzi ankietowanych, tylko nieliczni są w stanie funkcjonować dłuższy okres bez telefonu.

Częstotliwość używania telefonu przez młodzież w ciągu dnia

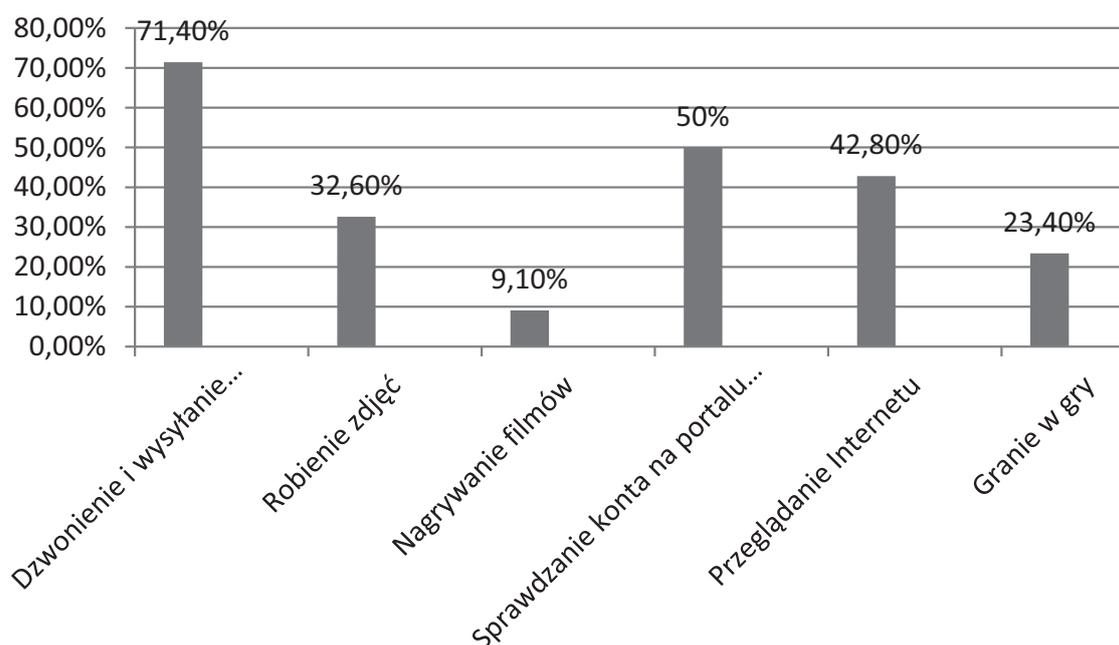

Ryc. 2. Częstotliwość używania telefonu przez młodzież w ciągu dnia

Źródło: opracowanie własne.

Ponad 60% młodzieży używa telefonu kilka razy w ciągu godziny, a około 30% średnio co godzinę. Jest to duża częstotliwość, co może wskazywać na początki zjawiska fonoholizmu.

Cel, w jakim młodzież najczęściej używa telefonu

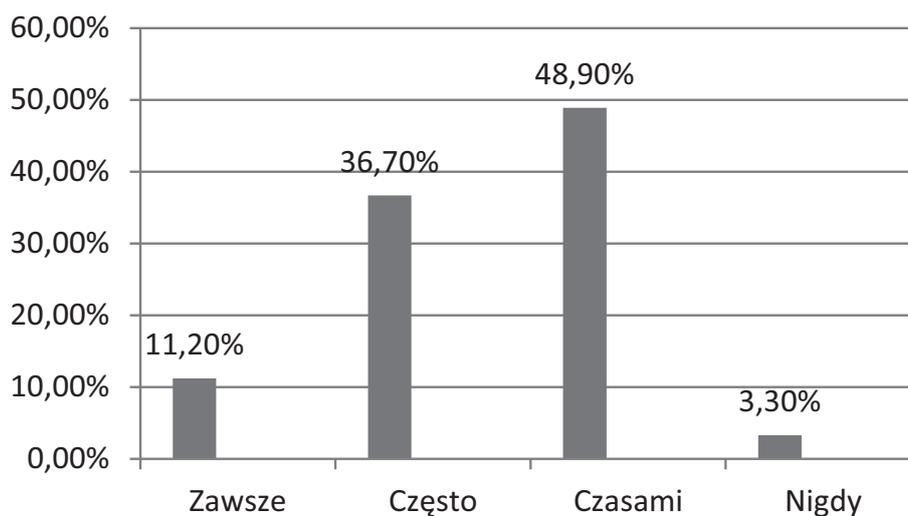

Ryc. 3. Cel, w jakim młodzież najczęściej używa telefonu (można było wybrać maksymalnie 3 odpowiedzi)

Źródło: opracowanie własne.

Ankietowani najczęściej używają telefonu do dzwonienia i wysyłania wiadomości – ponad 70% oraz sprawdzania konta na portalu społecznościowym – 50%. Jak widać, młodzi ludzie lubią być w ciągłym kontakcie. Inne popularne odpowiedzi to przeglądanie Internetu – ponad 40% oraz robienie zdjęć – ponad 30%.

Wykorzystanie telefonu do celów edukacyjnych

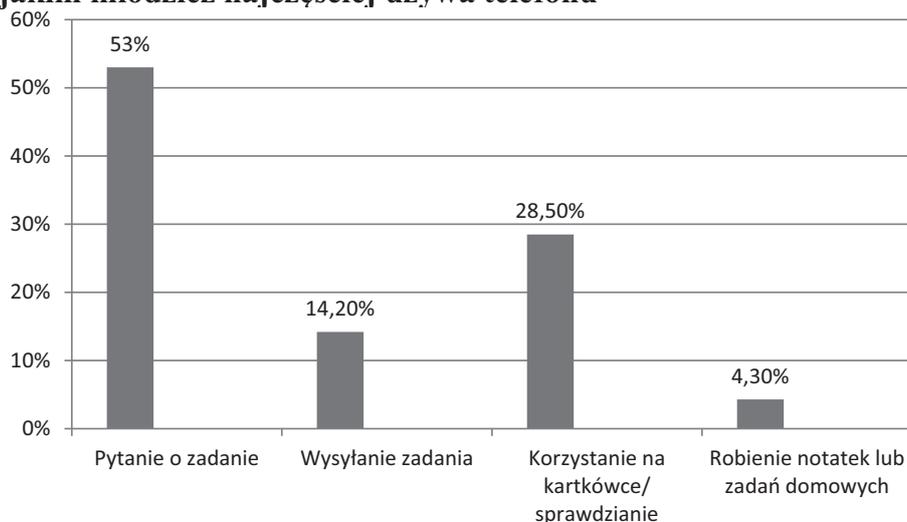

Ryc. 4. Wykorzystanie telefonu do celów edukacyjnych

Źródło: opracowanie własne.

W celach edukacyjnych telefon wykorzystuje „czasami” około połowy badanej młodzieży, ponad 30% stwierdza, że „często”. Jest to pozytywne zjawisko.

Cel, w jakim młodzież najczęściej używa telefonu

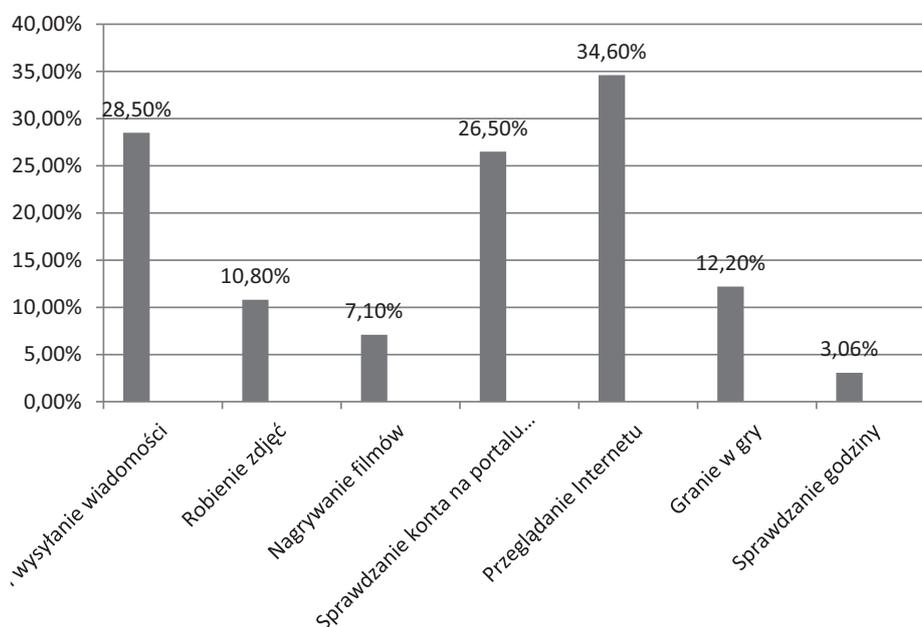

Ryc. 5. Sposoby wykorzystania telefonu do celów edukacyjnych

Źródło: opracowanie własne.

Ponad połowa ankieterowanych używa telefonu, aby zapytać o zadanie, widać tu pozytywne zastosowanie szybkich technologii komunikacyjnych. Jednak około 30% przyznaje, że używa telefonu na kartkówce lub sprawdzianie i jest to dla młodzieży coś normalnego. Istnieje możliwość, że większość młodzieży postępuje w ten sam sposób, jednak nie przyznaje się do tego oficjalnie. Jest to duży problem w wielu szkołach.

Cel, w jakim młodzież najczęściej używa telefonu w czasie lekcji

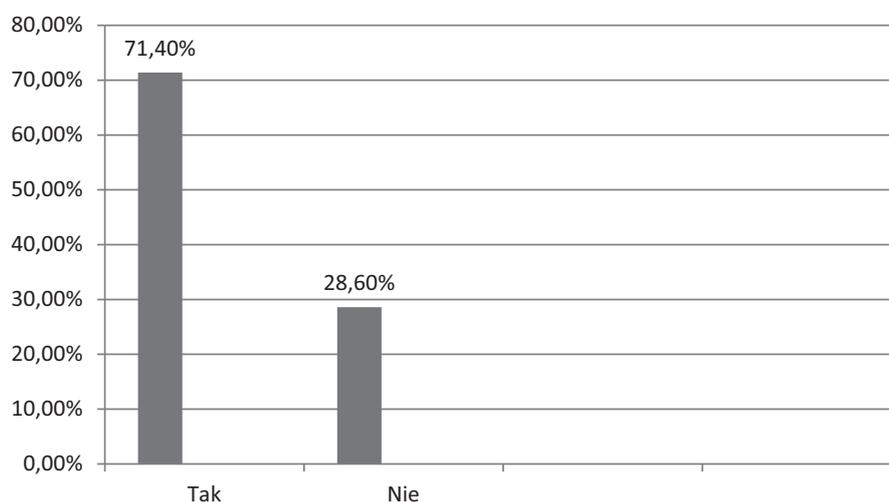
Ryc. 6. Cel w jakim młodzież najczęściej używa telefonu w czasie lekcji (można było wybrać maksymalnie 3 odpowiedzi)

Źródło: opracowanie własne.

W związku z tym, że młodzież niemalże nie rozstaje się z telefonem, otwarcie przyznaje, że używa telefonu w czasie lekcji. Jak już zostało wspomniane, młodzież często nudzi się

w szkole, w związku z tym w czasie lekcji ponad 30% przegląda Internet, a około 30% dzwoni i wysyła wiadomości tekstowe. Około 30% sprawdza konto na portalu społecznościowym. Były to najpopularniejsze odpowiedzi ankietowanej młodzieży. Ponad 10% przyznaje, że robi zdjęcia i tyle samo gra w gry. Wyniki te są niepokojące.

Używanie telefonu w czasie posiłków

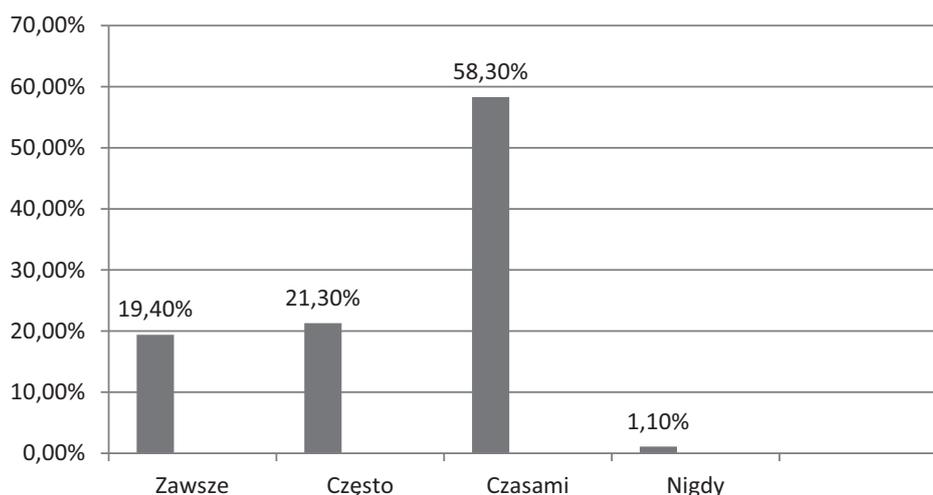

Ryc. 7. Używanie telefonu w czasie posiłków

Źródło: opracowanie własne.

Jedną z oznak phubbingu jest nierozstawianie się z telefonem nawet podczas posiłków, telefon jest zawsze w zasięgu wzroku. Ponadto można nawet podczas wspólnego posiłku kontaktować się z innymi. Ponad 70% ankietowanych stwierdziła, że tak właśnie robi. Niecałe 30% ankietowanych nie używa telefonu podczas posiłku.

Telefon w zasięgu wzroku, gdy jest się w towarzystwie innych osób

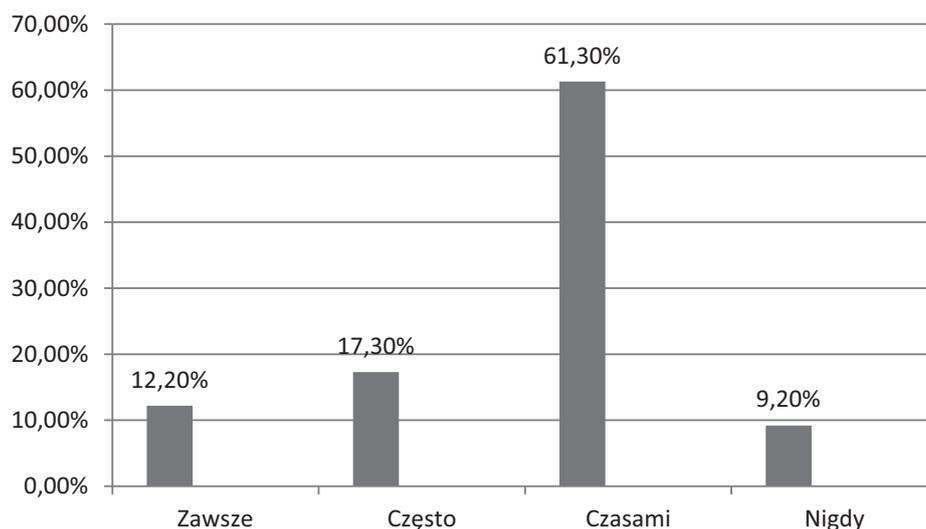
Ryc. 8. Telefon w zasięgu wzroku, gdy jest się w towarzystwie innych osób

Źródło: opracowanie własne.

Ponad 90% ankietowanych ma telefon w zasięgu wzroku, gdy przebywa w towarzystwie innych osób, tylko jedna osoba odpowiedziała, że tego nie robi. Młodzież w tym

przypadku podaje różną częstotliwość: około 60% ankietowanych stwierdza, że czasami się tak zachowuje, często – ponad 20% i zawsze – około 20%. Jest to kolejna oznaka ulegania zjawisku phubbingu.

Odbieranie telefonu/sprawdzanie wiadomości w towarzystwie innych osób

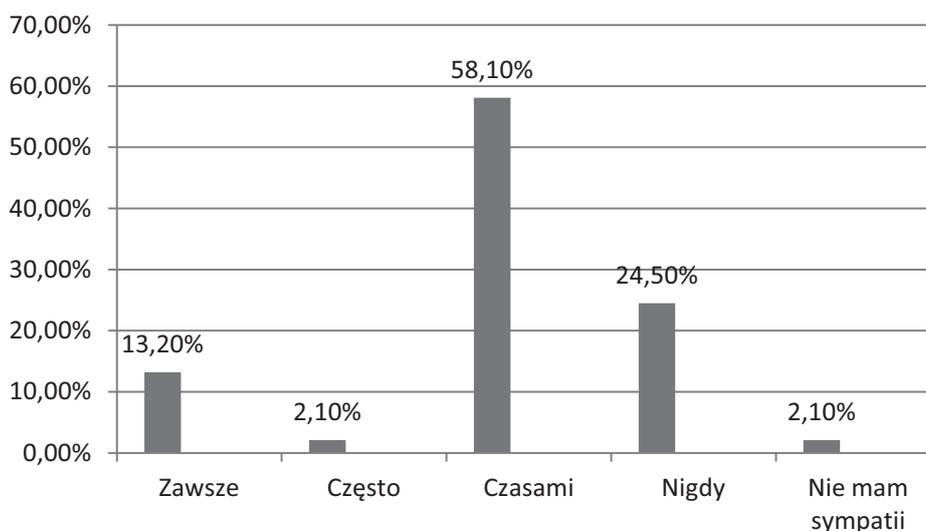

Ryc. 9. Odbieranie telefonu/sprawdzanie wiadomości w towarzystwie innych osób

Źródło: opracowanie własne.

Większość młodzieży odbiera telefon i sprawdza wiadomości w towarzystwie innych osób, nie widząc w tym nic złego. Zaledwie około 10% ankietowanych tego nie robi. Ponad 60% młodzieży czasami odbiera telefon i sprawdza wiadomości, około 20% – często, zawsze – ponad 10%. Jak widać, młodzież jest w stałym kontakcie za pomocą mediów elektronicznych i zalicza się do społeczności phubberów.

Używanie telefonu podczas spotkania z sympatią

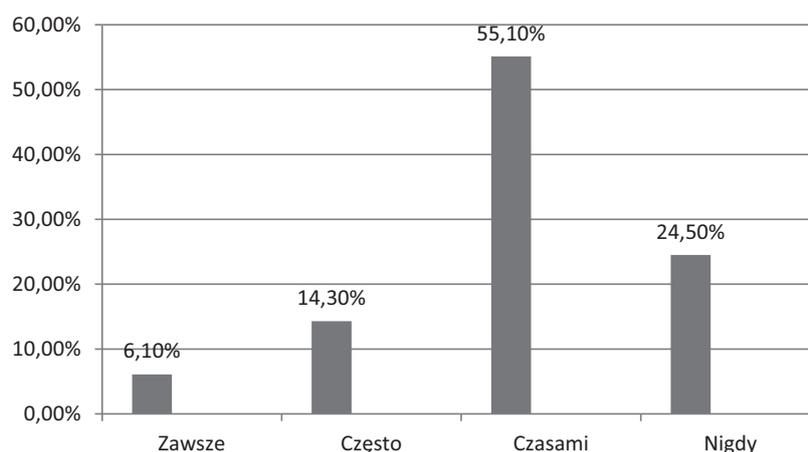

Ryc. 10. Używanie telefonu podczas spotkania z sympatią

Źródło: opracowanie własne.

Niepokojący jest fakt, że młodzi ludzie nie potrafią obejść się bez telefonu nawet podczas spotkania z sympatią. Ciekawy był komentarz w jednej z ankiet, w której respondent zaznaczył odpowiedź „zawsze” dopisując „ona też”. Zaledwie niecałe 25% ankietowanych nie używa telefonu, przebywając ze swoją sympatią, pozostałym zdarza się to z różną częstotliwością: czasami – ok. 60%, zawsze – ok. 15%, często – ponad 2%. Może to świadczyć o głębokim uzależnieniu od telefonu oraz o phubbingu.

Używanie telefonu, gdy następuje chwila ciszy w rozmowie

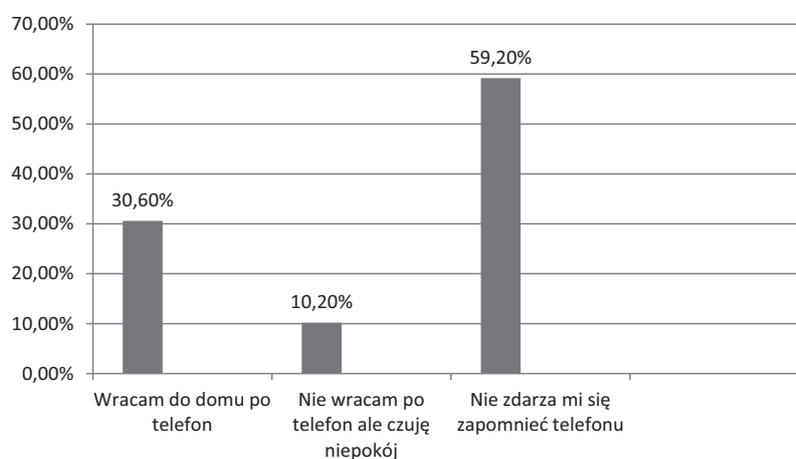

Ryc. 11. Używanie telefonu, gdy następuje chwila ciszy w rozmowie

Źródło: opracowanie własne.

Telefon jest również dla młodzieży wygodnym narzędziem, gdy następuje cisza podczas rozmowy, wówczas zawsze można sięgnąć po telefon. Współczesna młodzież może mieć niewątpliwie problemy z komunikacją. Poprzez nadużywanie mediów elektronicznych zubaża się słownictwo, jest mnóstwo skrótów i zapożyczeń z języka angielskiego. Często można zaobserwować młodzież szkolną siedzącą przed klasą, która zamiast ze sobą rozmawiać, wzrok ma utkwiony w swoim telefonie. W związku z tym niecałe 25% ankietowanych nie wspomaga się telefonem, podczas gdy następuje cisza w rozmowie, ponad 55% czasami korzysta w takiej sytuacji z telefonu, około 15% – często i zawsze – ponad 6%.

Reakcja w przypadku zapomnienia telefonu

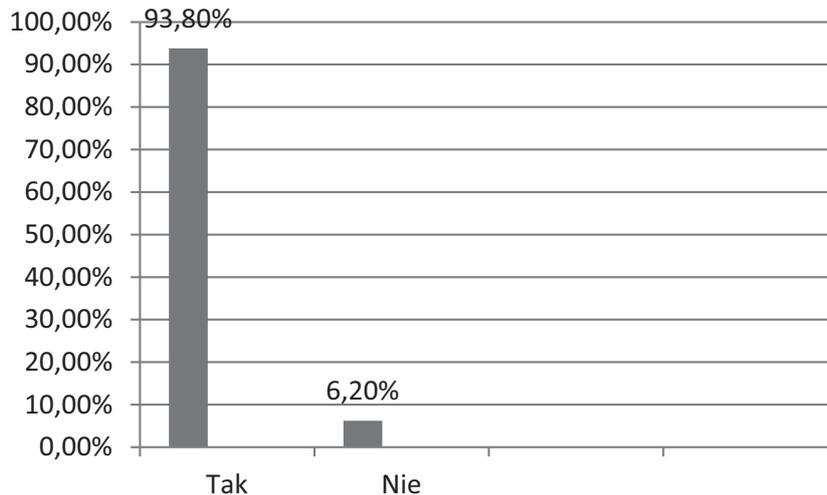

Ryc. 12. Reakcja w przypadku zapomnienia telefonu

Źródło: opracowanie własne.

Młodzież nie rozstaje się ze swoim telefonem i prawie 60% ankietowanych stwierdza, że nie zdarza się, aby zapomnieli o telefonie. Natomiast nieco ponad 30% wraca do domu po telefon w przypadku, gdy go zapomni. Ponad 10% ankietowanych nie wraca, ale odczuwa niepokój. Jest to widoczna oznaka uzależnienia od telefonu. Współczesny młody człowiek uważa telefon za coś niezbędnego, bez czego nie można normalnie funkcjonować.

Posiadanie konta na portalu społecznościowym

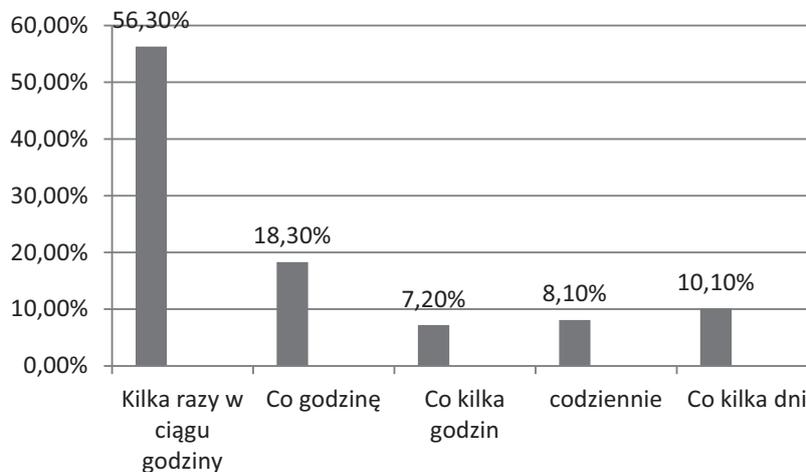

Ryc. 13. Posiadanie konta na portalu społecznościowym

Źródło: opracowanie własne.

Większość młodych ludzi posiada konto na portalu społecznościowym. Jest to miejsce, gdzie młodzież zamieszcza informacje o sobie i pozostaje w kontakcie z innymi. Ponad 93% ankietowanych przyznaje, że ma konto na portalu społecznościowym, zaledwie 6% przyznaje, że takiego konta nie posiada. Młodzież zazwyczaj wymienia kilka portali, na których posiada konta, najczęściej od dwóch do pięciu. Najpopularniejszy jest Facebook. Inne najczęściej wymieniane portale to Twitter, Instagram, Snapchat, Youtube. Nic dziwnego, że młodzież nie rozstaje się z telefonem.

Częstotliwość sprawdzania swojego konta na portalu społecznościowym

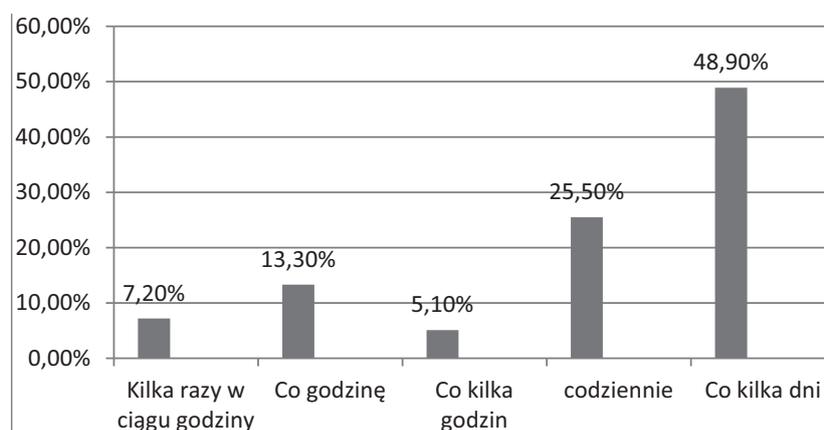

Ryc. 14. Częstotliwość sprawdzania swojego konta na portalu społecznościowym

Źródło: opracowanie własne.

Młodzi ludzie sprawdzają swoje konto na portalu społecznościowym kilka razy w ciągu godziny, takiej odpowiedzi udzieliło 56% badanych, co godzinę robi to ponad 18% badanych. Jak widać, młodzi ludzie nawet na moment nie rozstają się z telefonem, nawet w czasie lekcji w szkole. Pomimo zakazu używania telefonu podczas lekcji młodzi ludzie znajdują sposób, aby być nieustannie on-line.

Częstotliwość sprawdzania konta znajomych na portalu społecznościowym

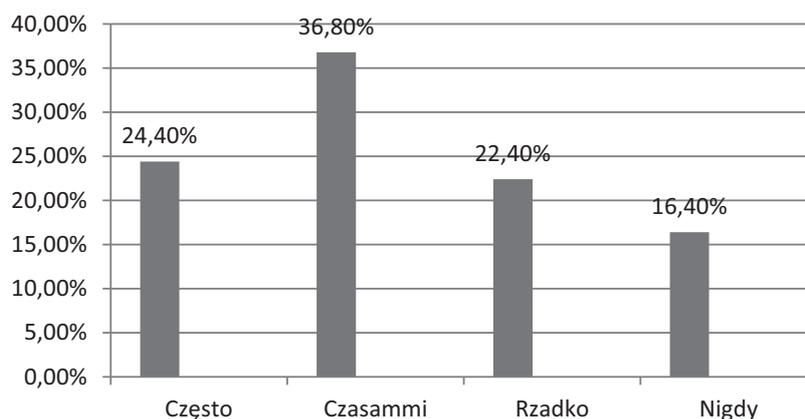

Ryc. 15. Częstotliwość sprawdzania konta znajomych na portalu społecznościowym

Źródło: opracowanie własne.

Inaczej wygląda sytuacja w przypadku kont na portalach społecznościowych znajomych, około połowy respondentów sprawdza je co kilka dni, nieco ponad 25% – codziennie. Nieliczni sprawdzają konta znajomych codziennie – niewiele ponad 7%.

Zamieszczanie zdjęć lub filmików osób trzecich na portalach społecznościowych bez ich zgody

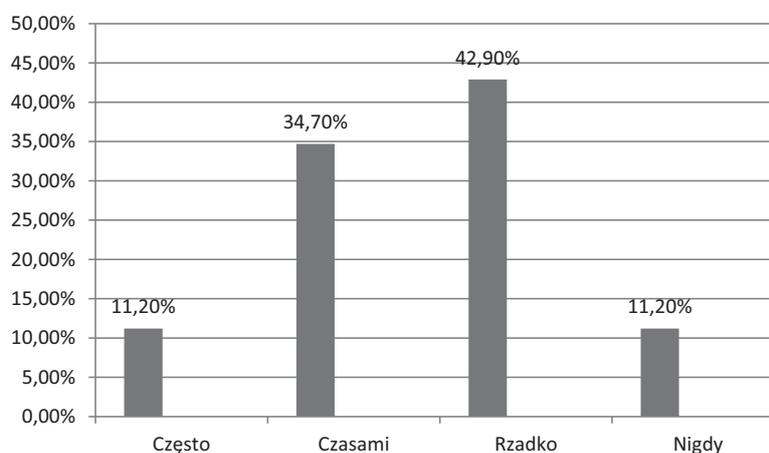
Ryc. 16. Zamieszczanie zdjęć lub filmików osób trzecich na portalach społecznościowych bez ich zgody

Źródło: opracowanie własne.

Młodzież chętnie korzysta z udogodnień, jakie oferuje nowoczesna technologia komunikacyjna, robiąc zdjęcia lub kręcąc filmiki z udziałem osób trzecich. Problem polega na tym, że zamieszczanie materiałów na portalach społecznościowych niejednokrotnie odbywa się bez zgody osób zainteresowanych, co jest jednym z przejawów cyberprzemocy. Młodzi ludzie najwyraźniej nie zdają sobie sprawy z powagi tego procederu oraz z tego, jakie mogą

być szkody psychiczne dla ofiar takich czynów. Około 25% ankietowanych często zamieszcza materiały w sieci bez zgody osób zainteresowanych, proceder taki stosuje czasami – ponad 36% respondentów. Ponad 22% ankietowanych stwierdza, że rzadko zamieszcza materiały w sieci bez czyjejs zgody, zaledwie 16% nigdy tego nie robi.

Zamieszczanie przez kogoś zdjęć ankietowanych bez ich zgody

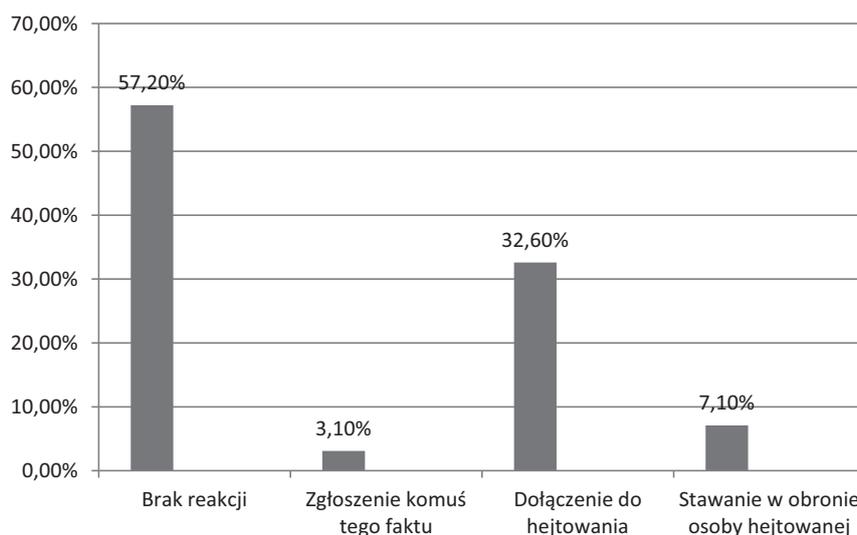

Ryc. 17. Zamieszczanie przez kogoś zdjęć ankietowanych bez ich zgody

Źródło: opracowanie własne.

Ankietowana młodzież przyznaje, że sama też pada ofiarą cyberprzemocy. Ponad 11% młodzieży przyznaje, że często ktoś zamieszcza ich zdjęcia w sieci bez ich zgody, ponad 34% stwierdza, że zdarza się to czasami. Ponad 42% ankietowanych ma rzadko do czynienia z tym zjawiskiem, a 11% przyznaje, że nie miało do czynienia z tym problemem.

Reakcja ankietowanych na „hejty” w Internecie

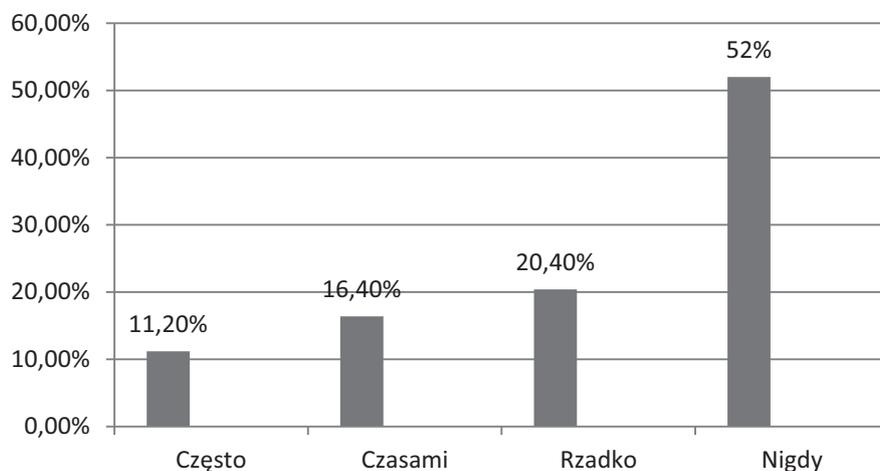
Ryc. 18. Reakcja ankietowanych na „hejty” w Internecie

Źródło: opracowanie własne.

Niepokojącym zjawiskiem jest fakt, że młodzież nie zwraca uwagi na tzw. „hejty” w sieci. Ponad 57% ankietowanych zupełnie na nie nie reaguje, natomiast ponad 32% dołącza do hejtowania. Zaledwie 3% zgłasza ten fakt i zaledwie 7% staje w obronie osoby

narażonej na hejty. Młodzi ludzie wykazują się niewielką empatią i często wyrażają swoje negatywne emocje w sieci.

Przypadki wyzywania, obrażania kogoś w Internecie przez ankietowanych

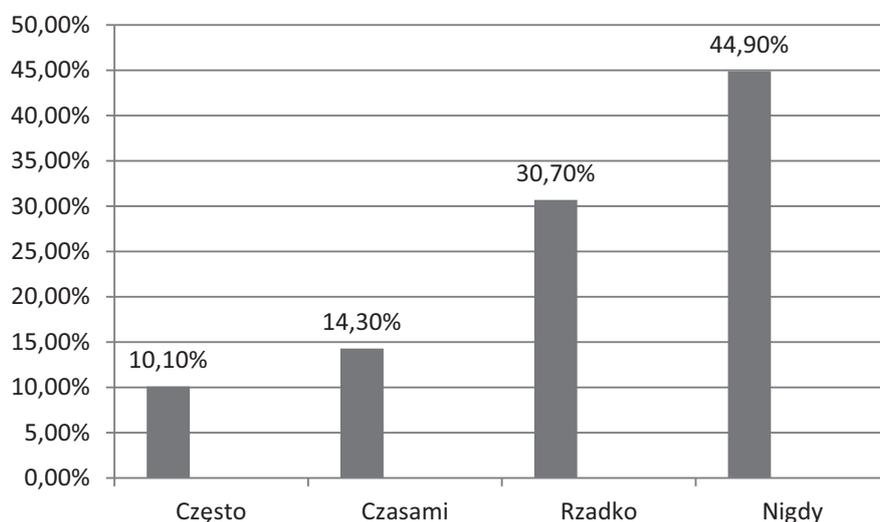

Ryc. 19. Przypadki wyzywania, obrażania kogoś w Internecie przez ankietowanych

Źródło: opracowanie własne.

Ankietowana młodzież przyznaje, że zdarza im się obrażać i wyzywać kogoś w sieci, ponad 11% respondentów przyznaje, że robi to często, ponad 16% czasami, rzadko – ponad 20%. Istotny jest fakt, że ponad 50% przyznaje, że nigdy nie obraża innych w sieci.

Przypadki doświadczania obraźliwych treści w Internecie przez ankietowanych

Ryc. 20. Przypadki doświadczania obraźliwych treści w Internecie przez ankietowanych (nieprzyjemne maile, wpisy na koncie portalu społecznościowego itp.)

Źródło: opracowanie własne.

Podobne wyniki są w przypadku doświadczania obraźliwych treści w sieci. Około 45% ankietowanych stwierdza, że zdarza im się doświadczać obraźliwych treści w Internecie, rzadko doświadcza tego zjawiska 30% badanych. Z obraźliwymi treściami pod swoim adresem spotkało się często – 10% badanych, a czasami doświadczyło tego 14% respondentów.

Wnioski z badań własnych

Ankietowana młodzież wykazuje w dużym stopniu uzależnienie od telefonu. Ponad 60% młodzieży używa telefonu kilka razy w ciągu godziny. Młodzież najczęściej używa telefonu do:

- dzwonienia i wysyłania wiadomości – 71,4%,
- sprawdzania konta na portalu społecznościowym – 50%,
- przeglądania Internetu – 42,8%,
- robienia zdjęć – 32,6%.

Większość uczniów (ok. 90%) deklaruje, że używa telefonu do celów edukacyjnych, jednak są to najczęściej pytania o zadanie (53%) oraz korzystanie na kartkówce/sprawdzianie (28,5%), co jest zjawiskiem niepokojącym. Może to oznaczać, że młodzi ludzie nie traktują poważnie swoich obowiązków szkolnych oraz łamią obowiązujące w szkole zasady. Świadczą o tym również odpowiedzi na kolejne pytania. Młodzież najwyraźniej nudzi się w szkole. W związku z tym ponad 60% badanej młodzieży przyznaje, że używa telefonu w czasie lekcji najczęściej do:

- przeglądania Internetu – 34,6%,
- do sprawdzania konta na portalu społecznościowym – 26,5 %,
- dzwonienia i wysyłania wiadomości – 28,5%,
- grania w gry – 12,2%,
- robienia zdjęć – 9,1%,
- nagrywania filmów – 7,2%.

Nie jest to optymistyczny wizerunek młodych ludzi. Młodzież często zapomina o zadaniu domowym i drugim śniadaniu, ale nie o telefonie. Około 60% ankietowanych przyznaje, że nie zdarza im się zapomnieć telefonu, a 30% wraca do domu po telefon w przypadku, gdy go zapomni. Pozostali ankietowani odczuwają niepokój wywołany faktem braku posiadania telefonu.

Jeśli chodzi o zjawisko phubbingu, czyli ignorowania innych w towarzystwie z powodu bawienia się telefonem, jak najbardziej to zjawisko jest obecne wśród ankietowanej młodzieży. Ponad 70% ankietowanych używa telefonu podczas posiłków, ponad 90% odbiera telefony i wiadomości w towarzystwie innych osób, ponad 70% używa telefonu na spotkaniu z sympatią, ponad 75% używa telefonu, gdy następuje cisza podczas rozmowy. Cyberprzemoc również nie jest obca ankietowanym. Młodzież komunikuje się w sieci z różnym skutkiem i chętnie zamieszcza materiały swoje i swoich znajomych w Internecie. Ponad 90% młodzieży posiada konto na portalu społecznościowym i sprawdza, co się na nim dzieje nawet kilka razy w ciągu godziny (ponad 56% ankietowanych). Młodzi ludzie zamieszczają zdjęcia w sieci bez zgody osób zainteresowanych z różną częstotliwością. Zaledwie 16% przyznaje, że tego nie robi. Sami ankietowani również doświadczają zamieszczania przez kogoś ich zdjęć bez ich zgody. Zaledwie 11,3% badanych odpowiada, że nigdy tego nie doświadczają. Młodzi ludzie są przyzwyczajeni do „hejtów” w Internecie. Ponad 57% ankietowanych nie reaguje na „hejty”, a ponad 30% dołącza do hejtowania. Jest to niepokojące zjawisko. Około 50% respondentów dopuszcza się obrażania i wyzywania innych w sieci i również około 50% doświadczyło obrażania i nieprzyjemnych treści w Internecie.

Podsumowanie

Korzystanie z nowych technologii, w szczególności z cyfrowych narzędzi komunikacji, jest na stałe wpisane w codzienne funkcjonowanie osób młodych, które nie wyobrażają sobie codziennego życia bez telefonu lub smartfona. Formy nowoczesnej komunikacji mają wiele zalet, ale również stwarzają zagrożenia, zwłaszcza dla dorastającej młodzieży. Młodzi ludzie wykorzystują telefony do celów edukacyjnych i rozrywkowych. Regularne i systematyczne korzystanie z własnego telefonu rozpoczyna się około dziesiątego roku życia, a w dużych aglomeracjach miejskich wiek inicjacji spada nawet do siedmiu lub ośmiu lat. Młodzież jest świadoma, że od urządzeń komunikacyjnych można się uzależnić i dostrzega takie przypadki w swoim otoczeniu. Problem e-uzależnień jest dostrzegany również przez nauczycieli, którzy na co dzień obserwują młodzież. Zarówno nauczyciele, jak i rodzice dostrzegają nasilenie się tego zjawiska w ciągu ostatnich kilku lat. Urządzenia mobilne zastępują często spotkania w gronie rodziny i przyjaciół. Nawet jeśli młodzi ludzie przebywają w towarzystwie innych, nie rozmawiają ze sobą, lecz bawią się telefonem, co jest oznaką phubbingu i fonoholizmu. Dzisiejsza młodzież nie ma świadomości negatywnych psychospołecznych skutków obcowania z telefonem, gdyż wszyscy w ich wieku postępują tak samo. Rodzice często wyposażają dziecko w telefon od najmłodszych lat pod pretekstem bycia z dzieckiem w kontakcie. Innym problemem jest fakt, że rodzice często nie mają okazji rozmawiać z dzieckiem z powodu codziennych obowiązków i pracy zawodowej, więc monitorowanie dziecka i jego obcowania z telefonem nie jest w pełni kontrolowane przez rodziców. Dorastająca młodzież jest szczególnie podatna na uzależnienia od nowoczesnych technologii. Aby zapobiegać uzależnieniom behawioralnym, najlepiej obserwować młodego człowieka, lecz nie ingerować w jego prywatność. Najlepiej spędzać z dzieckiem dużo czasu i rozmawiać z nim o jego problemach. Wszelkie uzależnienia pojawiają się w momencie, gdy dziecko się nudzi, więc rozsądne organizowanie czasu wolnego dla młodego człowieka jest zawsze efektywną profilaktyką.

Bibliografia

- Belcer A., A. Wojnarowska, *Fonoholizm – nowe uzależnienie młodzieży* [w:] *Patologie i uzależnienia, wybrane problemy teorii i praktyki*, Warszawa 2014.
- Dębski M., *Szczegółowa charakterystyka zjawiska fonoholizmu w Polsce. Raport z badań*, Fundacja Dbam o Mój Z@sięg, Gdynia 2016.
- Gadamska M., *Phubbing wśród młodzieży licealnej* [w:] *Uzależnienia wśród dzieci i młodzieży*, red. W. Walc, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2016.
- Galarowicz J., *Powrót do wartości*, Petrus, Kraków 2011.
- Filiciak M., Danielewicz M., Halawa M., Mazurek P., Nowotny A., *Młodzi i media. Nowe media a uczestnictwo w kulturze*, Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej, Warszawa 2010.
- Komunikat z badań „Internauci 2013”*, Warszawa, czerwiec 2013.
- Ling R., Donner J., *Komórka. Komunikacja mobilna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.

- Lister J., Dovey J., Giddings S., Grant I., Kelly K., *Nowe media. Wprowadzenie*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2009.
- Ładyżyński A.K., *Komórka w plecaku, czyli o wpływie technologii na młodych* [w:] „Dzisiejsze czasy” – *edukacja wobec przemian w kulturze współczesnej*, red. W. Jakubowski, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006.
- Makaruk K., Wójcik S., *Eu NET ADB – Badanie nadużywania Internetu przez młodzież w Polsce i Europie*, Fundacja Dzieci Niczyje, Warszawa 2012.
- Sitarczyk M., *Rodzina w mediach. Media w rodzinie*, Difin, Warszawa 2013.
- www.oxforddictionaries.com
- www.techopedia.com
- Wysocka E., *Zagrożenia społeczno-kulturowe dla rozwoju młodego pokolenia* [w:] *Dzieci i młodzież w niegościnnym świecie. Zagrożenia rozwojowe i społeczne*, red. E. Wysocka, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2012.

SUMMARY

Bernadeta Botwina

Forms of modern communication technologies in the lives of young people – opportunities and threats

In the contemporary society, technical media provide contact among people, which are mainly of interface-to-interface character, instead of personal face-to-face contacts. Especially young people use modern communication technologies willingly because they constitute their natural environments and inseparable elements of their everyday life. As a result, new social phenomena appear, which include: phubbing, phonoholism and other pathological forms of communication. Modern forms of communication are inseparable part of our life, they enable fast communication even with people in other parts of the world and communication with several people at the same time. However, modern communication technologies can lead to e-addictions and dysfunctions of social contacts.

Key words: modern communication technologies, phubbing, phonoholism, e-addictions.

Data wpływu artykułu: 13.06.2018 r.

Data akceptacji artykułu: 1.03.2019 r.